

مقدمه:

که هر یک به سهم خود به تعریف، ترسیم و تدقیق آن یاری رسانده‌اند. بخشی از این آثار با نگاه منتقدانه به فرآیند جهانی شدن به ابعاد ضدامنیتی آن پرداخته‌اند و تهدیدات ناشی از آن را مورد کنکاش قرار داده‌اند. این تهدیدات چه از ماهیت جهانی شدن نشأت گیرند و چه از پیامدهای آن منتج گردند، نیازمند تامل بسیارند تا به‌ویژه در کشورهای جهان سوم به انتخاب آگاهانه‌ی روش‌ها و رویکردها و بهره‌گیری از فرصت‌ها منجر شوند.

توضیحات فوق، ضرورت انتشار کتاب «جهانی شدن، چالش‌ها و ناامنی‌ها» را آشکار می‌کند و بر تلاش برای تکمیل ادبیات این حوزه صحنه می‌گذارد. بی‌شک اطلاع از مباحثات موجود و تحقیقات انجام شده به تبیین و تشریح نگرش‌های موجود کمک می‌کند و به سیاست‌گذاران برای طراحی سیاست‌ها و اتخاذ تصمیمات مناسب و بجا یاری می‌رساند تا در این روند گریزناپذیر مشارکت مؤثر و فعال داشته باشند.

درباره‌ی اثر

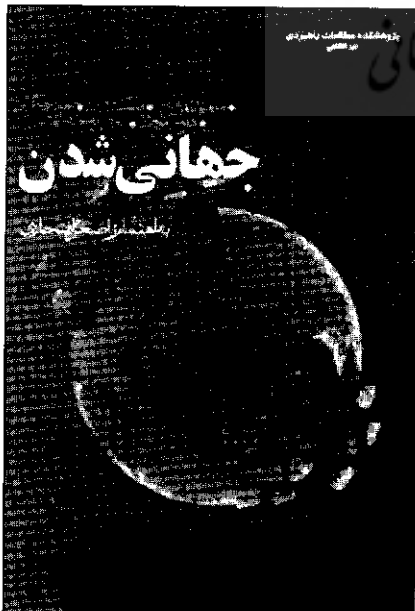
این کتاب توسط پژوهشکده مطالعات راهبردی منتشر شده و از مجموعه آثاری به شمار می‌آید که این پژوهشکده درباره‌ی ارزیابی امنیتی جهانی شدن انتشار داده است. این اثر در کنار کتاب دیگری از این پژوهشکده تحت عنوان ناامنی جهانی دو رویکرد متفاوت را در مورد پیامدهای جهانی شدن مطرح می‌کنند تا بدین طریق اهمیت مسائلی را که در «پذیرش»، «نفی» یا گزینش جهانی

شتاب تحولات جهانی در سال‌های اخیر با دامن زدن به منافرات فزاینده درباره‌ی جهانی شدن بر گستره و ژرفای آن افزوده است. عملکرد جهانی نیروهای اقتصادی و انقلاب در تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات در کنار دیگر عوامل بر سیاست و فرهنگ تاثیر گذارده‌اند و آموزه‌های جدیدی را در عرصه جهانی مطرح کرده‌اند. چنانکه گیدنز به درستی اشاره کرده است، جهان به تدریج با تأثیرپذیری از فشردگی زمانی و مکانی، از جاکنندگی روابط اجتماعی و نقش‌آفرینی انسان و کارگزاران به دوران نوینی وارد می‌شود. اندیشمندان حوزه‌های مطالعاتی مختلف با توجه به ماهیت، خصوصیات و پیامدهای جهانی شدن، آن را از حیث هستی‌شناسی (ontology)، معرفت‌شناسی (epistemology) و روش‌شناسی (methodology) بررسی کرده‌اند و به بصیرت‌های نوینی دست یافته‌اند.

صرف‌نظر از مباحثات نظری باید اذعان داشت که جهانی شدن، تاثیرات انکارناپذیری بر حوزه‌های امنیتی داشته است. جهانی شدن با برانگیختن دغدغه‌های عمیق نسبت به تهدیدات درونی و برون‌ی، ضرورت یافتن راهکارهای جدیدی را برای برون‌رفت از فضاهای مخاطره‌آمیز و اجتناب از آثار غیرقابل کنترل آن دوچندان کرده است.

محققین و نویسندگان حوزه‌های مختلف فکری با اتخاذ دیدگاه‌های گوناگون دست به خلق آثار تحقیقی، تحلیلی و یا نظریه‌پردازی درباره جهانی شدن زده‌اند

جهانی شدن؛ آمیزه‌ای از نظم و آشفتگی

○ فریده محمدعلی پور

کارشناس ارشد دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی

- جهانی شدن؛ چالش‌ها و ناامنی‌ها
- مجید تهرانیان و دیگران
- به اهتمام اصغر افتخاری
- پژوهشکده مطالعات راهبردی
- ۱۳۸۰، ۳۲۳ صفحه

شدن باید مورد توجه قرار گیرند، بیان دارند.

کتاب حاضر به معضلاتی می‌پردازد که فرآیند جهانی شدن در سطح ملی ایجاد می‌کند. سه مولفه‌ی تجارت و اقتصاد، محیط‌زیست و ارتباطات به عنوان اجزای اصلی روابط بین‌الملل در نظر گرفته شده و بر این اساس مقالاتی انتخاب و ترجمه شده‌اند و ترجمه‌های در خصوص «سلطه نظریه لیبرال دموکراسی و محیط سیاسی زندگی انسان معاصر» بر آن افزوده شده و در نهایت به صورت دو گفتار و یک نتیجه‌گیری در مورد ابعاد جهانی شدن تنظیم شده است. بدین ترتیب بخشی از مباحث اصلی در این حوزه پوشش داده شده‌اند و اطلاعات، بررسی‌ها و تحلیل‌های مفیدی در اختیار خواننده قرار می‌گیرد.

در گفتار اول خلاصه‌ای از گزارش کمیسیون حکومتمداری جهانی «همسایگان جهانی ما» درج شده است. کمیسیون مزبور در سال ۱۹۹۲ پس از پایان جنگ سرد و برای افزایش همکاری‌های بین‌المللی تشکیل شد. بنیانگذاران اولیه آن ویلی برانت (Willy Brandt) صدراعظم پیشین آلمان غربی، اینگوار کارلسون (Ingvar Carlsson) نخست‌وزیر سوئد، شریدات رامفل (Shridath Ramphel) که بعداً دبیرکل کشورهای مشترک المنافع شد و ژن پرانک (Jen Pronk) وزیر همکاری‌های توسعه هلند هستند. این کمیته در حال حاضر ۲۸ عضو دارد که نمایندگان دول متبوع خود محسوب نمی‌شوند. گزارش همسایگان جهانی ما در سال ۱۹۹۵ انتشار یافته است و این کمیته تلاش زیادی کرده است تا از طریق برگزاری سخنرانی‌ها، سمینارها، کارگاه‌های آموزشی، همکاری با دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی، سازمان‌های غیردولتی و... به ترویج ایده‌هایش بپردازد.^۲

در گفتار دوم مقاله‌ای از مجید تهرانیان و کاترین کیا تهرانیان ترجمه شده است. مجید تهرانیان در حال حاضر استاد ارتباطات بین‌المللی در دانشگاه هاوایی و مسئول مؤسسه Toda است و این مقاله را به همراه همسرش تالیف کرده است. وی به تدریس و تحقیق در خصوص اقتصاد سیاسی بین‌الملل از ابعاد فرهنگ، توسعه، دموکراسی و صلح می‌پردازد و صاحب تالیفات متعدد است.^۳ آخرین بخش کتاب ترجمه مقاله‌ای از جان اوهریرو هنان (John Ohiro henuan) نماینده‌ی محلی UNDP و هماهنگ‌کننده‌ی محلی UN است. وی بیش از ۵۰ مقاله در طیف گسترده‌ای از موضوعات اقتصاد کلان، فقر، توسعه‌ی پایدار، توسعه‌ی نهادی و ظرفیت‌سازی، انتقال تکنولوژی و صنعتی‌سازی به رشته‌ی تحریر درآورده است. نام اصلی مقاله ترجمه شده «جنوب در عصر جهانی شدن» (The South in an Era of Globalization) است که در شماره دوم مجله‌ی Cooperation south در ۱۹۹۸ منتشر شده است. در این کتاب نام مقاله به اشتباه به اشتباه Dimension of Globalization آورده شده است.^۴

سه مقاله دیگر کتاب با عناوین «موضوعات جهانی و چالش در برابر آیین دموکراسی»، «تحول و توسعه در اقتصاد جهانی» و «خط مشی‌های زیست بوم جهانی» فقط دارای نام نویسنده به زبان فارسی هستند و هیچ‌گونه اطلاعاتی از مآخذ آنها ارائه نشده است.

معرفی اثر

گفتار اول: هویت جهانی

۱. همسایگان جهانی: گزارش کامل کمیسیون حکومتمداری جهانی از یک مقدمه و هفت فصل تشکیل شده است که در ترجمه اصغر افتخاری به چهار قسمت پیدایش جهانی تازه، ارزش‌های تازه، امنیت مترقی و تنگناها تبدیل شده و مترجم مقدمه‌ای بدان افزوده است. این گزارش رویکردی آسیب‌شناسانه دارد و با بررسی ابعاد مختلف فرآیند جهانی شدن از پیدایش جهانی تازه سخن می‌گوید که برای مقابله با تهدیدات نوین نیازمند حکومتمداری جهانی است. نظام‌گیری و خوشنودری در کنار روند توسعه اقتصادی کشورهای مختلف، منابع نامانی جهانی هستند و تغییرات اجتماعی و محیطی از رشد فزاینده

جهانی شدن

با برانگیختن دغدغه‌های عمیق نسبت به تهدیدات درونی و برونی، ضرورت یافتن راهکارهای جدیدی را برای برون رفت از فضا‌های مخاطره‌آمیز و اجتناب از آثار غیرقابل کنترل آن دوچندان کرده است

در این جهان کوچک شده،

رسانه‌های بزرگی وجود دارند که

به راحتی نقش آفرینی کرده

و بدین ترتیب روندهای متفاوتی را به اجرا می‌گذارند

که نتیجه‌ی آن برای بعضی از بازیگران،

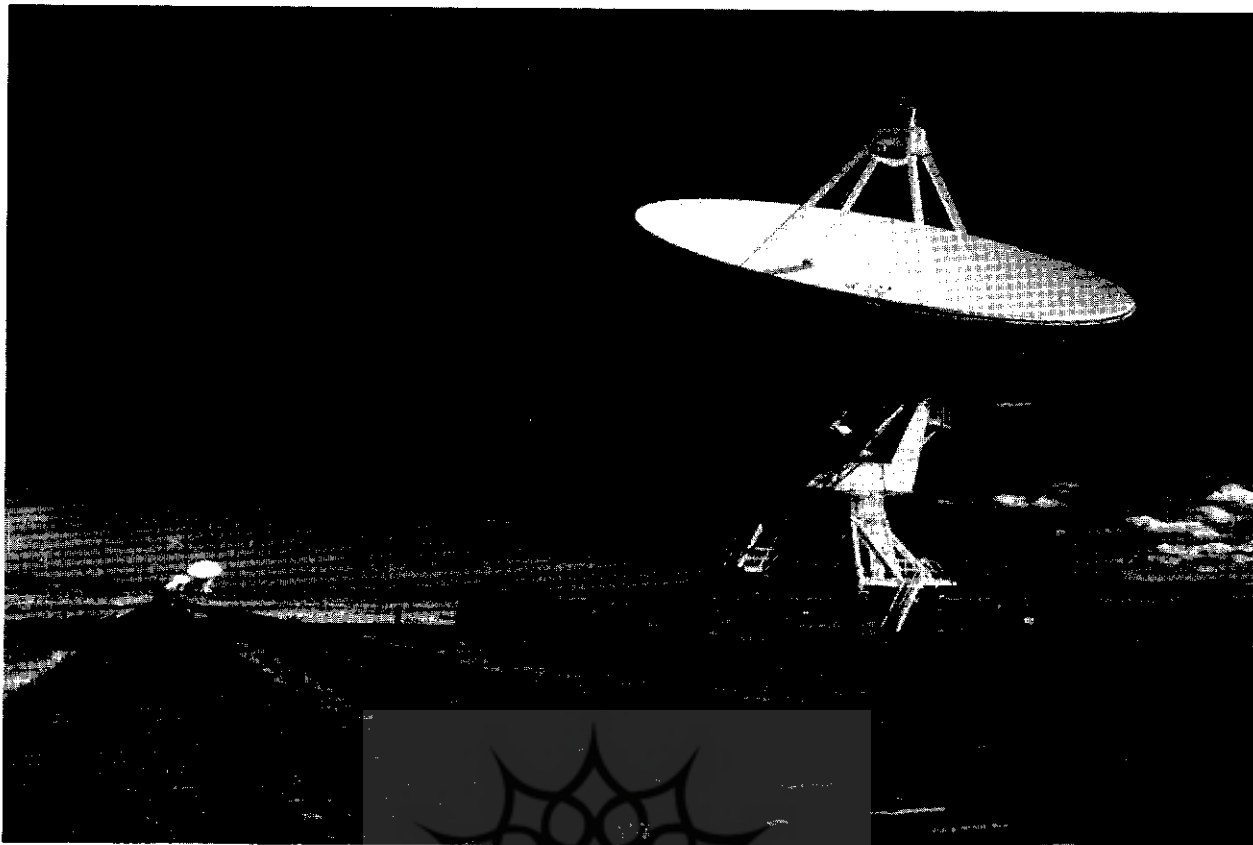
نامانی مطلق است

جمعیت، تخریب محیط زیست، توسعه وسایل ارتباطی، ظهور بازیگران جدید در عرصه بین‌المللی و... نشأت می‌گیرند. از این رو سرنوشت مشترک بشریت و ادامه‌ی تنش بین همسایگان جهانی، فراگیری ارزش‌های جدید را ضروری می‌سازد. ارزشمندی حیات، آزادی، عدالت و برابری، احترام متقابل، همدردی و مراقبت، درستی، اخلاق مدنی جهانی، احترام به حقوق یکدیگر و احساس مسئولیت جهانی، مردم‌سالاری، فسادستیزی و تعدیل هنجارهای گذشته را می‌توان در این راستا برشمرد. جامعه‌ی بین‌المللی وظیفه دارد تا با حضور عملی، توانایی خود را در جلوگیری از بروز درگیری و حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات ارتقا دهد و با تقویت سازمان ملل متحد اصل قانونگرایی را ترویج و قوانین بین‌المللی را حاکم کند.

۲. موضوعات جهانی و چالش در برابر آیین دموکراسی: این مقاله تالیف مایک مانین و ترجمه‌ی داود کیانی است. نویسنده با بررسی مفاهیم دموکراسی، لیبرالیسم، اقتدارگرایی و مدل‌های دموکراسی به بحث در خصوص تغییرات دموکراتیک در گستره‌ی جهانی می‌پردازد و معتقد است فرآیند دموکراسی‌سازی، فرصت‌ها و تهدیداتی را در اروپای مرکزی و شرقی و جهان سوم ایجاد کرده و فشارهای جهانی برای تثبیت دموکراسی فزونی یافته است. بدین ترتیب «ما هم‌اکنون شاهد گسترش گریزناپذیر حکومت‌های دموکراتیک مبتنی بر الگوی سرمایه‌داری بازار در فراسوی مرزهای دول توسعه یافته و غربی که این نهادها کاملاً در آن نهادینه گردیده‌اند به اردوگاه شوروی سابق و نیز به دول حاکم بر امریکای لاتین، آسیا و آفریقا هستیم.» (ص ۸۶)

گفتار دوم: شبکه‌ی جهانی

۱. تحول و توسعه در اقتصاد جهانی: کریس موله‌رن مؤلف مقاله و مجتبی عطارزاده مترجم آن است. این مقاله در چهار قسمت تنظیم شده و مؤلف بر آن است که «یک ناهماهنگی واقعاً ذاتی در فرآیند جهانی شدن وجود دارد» (ص ۱۵۰) توجه به سه عامل مهم توسعه یعنی «تغییر و رشد بی‌سابقه در انسجام

گفتار سوم: نتیجه‌گیری

ابعاد جهانگرایی: این مقاله تالیف جان. اف. ای. اوهریو هتان و ترجمه‌ی علی صباغیان است که با تغییر عنوان مقاله از مقدمه، دو قسمت و نتیجه‌گیری برخوردار است. مؤلف ابتدا پیشینه‌ی موضوع را بیان و سپس به توضیح ابعاد جهان‌گرایی، سازمان‌های اقتصادی، تجارت، بخش مالی و تولید می‌پردازد. در بررسی پیامدهای جهان‌گرایی دو مبحث نظریه‌ی توسعه و استقلال نسبی دولت مطرح شده‌اند. به نظر مؤلف «جهان‌گرایی سعی در بیان این ایده دارد که زمان نظریه‌ی توسعه از آن جا که مبتنی بر منطق بازارگرایی و همکاری‌های توسعه‌ای است، سپری شده است.» همچنین «جهان‌گرایی صلاحیت دولت را در همه جا مورد تهدید قرار داده است.» (ص ۳۳۳)

نقد اثر

نقد محتوایی: اذعان به این که کتاب حاضر «اگرچه جامع تمام ملاحظات پیامدنگرانه به جهانی شدن نیست، اما می‌تواند نقطه آغاز مناسب و محکمی برای این هدف ارزیابی گردد.» (پشت جلد) باعث می‌شود که خلأ برخی از پیامدهای امنیتی کلیدی در این کتاب - همچون بحث مستقلاً در مورد پیامدهای فرهنگی - را بتوان نادیده گرفت و امید تکمیل این مجموعه را در آثار بعدی داشت.

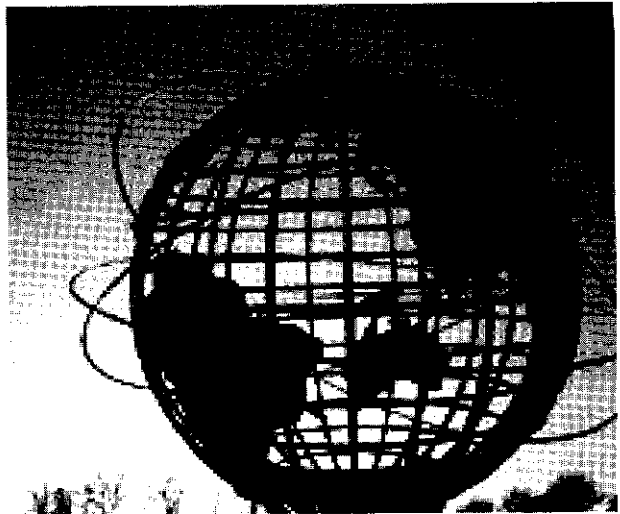
مهم‌ترین نکته در مورد این کتاب از حیث محتوایی به ترجمه‌ی آن بازمی‌گردد که با بررسی و مقابله‌ی متن اصلی قسمت آغازین کتاب یعنی گزارش «همسایگان جهانی» در گفتار اول و مقاله‌ی «ابعاد جهان‌گرایی» در نتیجه‌گیری کتاب این نتیجه به دست می‌آید که مرز بین اقتباس و تلخیص در ترجمه رعایت نشده است. لذا نمی‌توان مطمئن بود که مطالب مطروحه تا چه حد با رعایت امانت ترجمه شده‌اند و با محتوای منابع اصلی مطابقت دارند. مترجم محترم قسمت نخست، گفتار اول اذعان داشته است که این مقاله ترجمه و تلخیص منبع اصلی است (ص ۷۹) ولی مقایسه متن نشان می‌دهد که باید آن را اقتباس

فزاینده بازارهای جهانی»، «ظهور مؤسسات اقتصادی جهانی برای اولین بار» و «ظهور تعداد زیادی از شرکت‌های مالی و صنعتی با مرکزیتی جهانی، باز هم برای اولین بار» (ص ۱۵۳) برای بررسی اقتصاد جهانی ضروری است. عوارض منفی تغییر اقتصاد جهانی در کشورهای جهان سوم به صورت مشکل بارز بدهی‌ها نمود یافته است. در این میان نهادهای اقتصادی مهم بین‌المللی وضعیتی دوگانه در فرآیند جهانی شدن دارند.

۲. ارتباطات بین‌المللی و فرآیند جهانی شدن؛ مشکلات ناشی از ظهور پارادایم تازه: مجید تهرانیان و کاترین کیاتهرانیان مؤلفان این مقاله و اصغر افتخاری مترجم آن است. این مقاله در ۴ قسمت تنظیم شده و مترجم مقدمه‌ای بر آن افزوده است. از نظر مؤلفان، جهان در حال تجربه کردن آمیزه‌ی پیچیده‌ای از نظم و آشفتگی، ضرورت‌ها و تغییرات، جبرگرایی و اختیار است و براین اساس واگرایی در گستره‌ی جهانی، ساختار شکنی گفتمان حاکم، بی‌نظمی نوین جهانی و امواج هفتگانه‌ی مدرنیزاسیون را مورد بحث قرار می‌دهند و در نهایت نتیجه می‌گیرند که «در این جهان کوچک شده، رسانه‌های بزرگی وجود دارند که به راحتی نقش‌آفرینی کرده و بدین ترتیب روندهای متفاوتی را به اجرا می‌گذارند که نتیجه‌ی آن برای بعضی از بازیگران، نامنی مطلق است.» (ص ۲۶۳)

۳. خط‌مشی‌های زیست بوم جهانی: جان ویگلر مؤلف این مقاله و مجتبی عطارزاده مترجم آن است. این مقاله در هشت قسمت با یک نتیجه‌گیری تنظیم شده است. مؤلف پس از بررسی پیشینه موضوع به ذکر دلایل اقتصادی و اجتماعی تغییرات زیست بوم و روش‌های تغییر محیط زیست می‌پردازد و دیدگاه‌های مختلف را در مورد چگونگی راه‌های همکاری‌های بین‌المللی در مورد زیست بوم جهانی مطرح می‌کند. وی با تفاوت گذاردن بین راه‌حل‌های جهانی و بین‌الدولی برای حل مشکلات، معتقد است «صرف‌نظر از اهمیت فزاینده سازمان‌های غیردولتی، سیاست‌های جهانی زیست بومی هنوز [همان] سیاست‌های عالی و برجسته بین‌الدولی هستند.» (ص ۲۹۴)

چنانکه گیدنز به درستی اشاره کرده است، جهان به تدریج با تأثیرپذیری از فشرده‌سازی زمانی و مکانی، از جاکندگی روابط اجتماعی و نقش‌آفرینی انسان و کارگزاران به دوران نوینی وارد می‌شود

فرآیند دموکراسی‌سازی، فرصت‌ها و تهدیداتی را در اروپای مرکزی و شرقی و جهان سوم ایجاد کرده و فشارهای جهانی برای تثبیت دموکراسی فزونی یافته است

مقالات (اول و سوم) ارجاعات منبع اصلی کاملاً درج شده و حتی مترجم مقاله اول خود به غنی‌سازی ارجاعات مؤلفان پرداخته که به خواننده برای شناخت بهتر ادبیات موضوع کمک می‌کند ولی در سایر مقالات، ارجاعات مؤلفان بدون هیچ توضیحی توسط مترجم حذف شده‌اند. حتی گاه منبع جنول مندرج در مقاله نیز حذف شده است. (ص ۳۱۴)

نکته حائز اهمیت دیگر معادل‌گذاری‌های نامانوس و گاه غلط در برابر واژه‌های انگلیسی است. مثلاً در مقابل "Common objects" معادل منافع ملی به کار رفته است. (ص ۲۱ کتاب در قیاس با منبع اصلی) و یا در مقابل "Self-determination" واژه خود تصمیم‌گیری (ص ۵۷) و در مقابل "Promoting security" امنیت مترقی به کار رفته است (ص ۵۸) و معادل "governance" اداره گذاشته شده است (ص ۱۷) فهرست نسبتاً مفصلی از این‌گونه موارد وجود دارد که برای جلوگیری از اطاله کلام به همین مقدار بسنده می‌شود.

تغییر آزاد عناوین نیز از دیگر موارد مهم است. به عنوان مثال در مقاله‌ی آخر عنوان: "Globalizationsome Critical Consideration for the south" به پیامدهای جهان‌گرایی تبدیل شده است. (ص ۳۱۵) برخی اغلاط و ویرایشی نیز در کتاب دیده می‌شوند مانند به‌کارگیری مشتقات فعل «ساختن» یا «نمودن» به جای «کردن» (صص ۵۱ و ۱۸۳)، به‌کارگیری مشتقات فعل «گردیدن» به جای «شدن» (ص ۴۵) و موارد متعدد دیگر. همچنین بی‌توجهی به پاس‌داشت فارسی نیز در برخی موارد دیده می‌شود. مثلاً در مقاله اول به جای دموکراسی به درستی از معادل مردم‌سالاری استفاده شده و در مقاله دوم عیناً کلمه دموکراسی به کار رفته است یا از مدرنیزاسیون به جای نوسازی استفاده شده است. (ص ۲۶۰) پی نوشت‌ها:

1- Antony Giddens, "Living in a Post-traditional Society" in Reflexive Modernization, edited by Ulrich Beck, Anthony Giddens and Scott Lash. (Stanford, Stanford University Press, 1995).

به نقل از: محمدعلی سمنی، «جهلی شدن و روابط بین‌الملل: معمای سیاست در عصر پساترن»، فصلنامه سیاست خارجی، سال چهاردهم، ش ۳، پاییز ۱۳۷۹، ص ۶۵۲.

2- <http://www.rcgg.ufgrsbr/rg.html>

3- <http://www2.hawaii.edu/A/majid/>

4- <http://www2.hawaii.edu/A/majid/>

5- <http://www2.hawaii.edu/A/majid/>

۵ - شاهد منالی از این نوع افزوده‌ها بر متن اصلی در یادداشت‌های این مقاله وجود داشت که به علت مفصل بودن آن، حذف شد اما در دفتر نشریه موجود است.

6- <http://www.tcdc.undp.org/tcdcweb/coop-south-journal/>

و تلخیص نامید زیرا ساختار کلی گزارش تغییر یافته و با اخذ ایده‌ی مؤلفان آن، نحوه‌ی استدلال و چگونگی ارائه مباحث شکل دیگری به خود گرفته است. مترجم «همسایگان جهانی» مقدمه‌ی متن گزارش را حذف و هفت فصل آن با عناوین نظام نوین جهانی، ارزش‌های همسایگان ما، پیشبرد امنیت، مدیریت وابستگی متقابل اقتصادی، اصلاح سازمان ملل، تقویت حاکمیت قانون و برنامه‌ی عمل را به چهار قسمت پیدایش جهانی تازه، ارزش‌های تازه، امنیت مترقی و تنگناها تبدیل کرده و مطالبی را بیان داشته که در متن اصلی به چشم نمی‌خورد. (ص ۲۱)^۵

مقایسه‌ی آخرین متن ترجمه شده نیز تغییر در ساختار مقاله و در برخی مواقع ترجمه‌ی آزاد آن را نشان می‌دهد در حالی که در شناسنامه‌ی اثر تنها ذکر از ترجمه آن رفته است و از این رو هیچ تغییری در متن اصلی قابل پذیرش نیست. ۶ در مورد سایر بخش‌های کتاب، به استثنای مقاله‌ی تهرانیان، ماخذ مقالات درج نشده‌اند و بنابراین امکان بررسی درباره‌ی آنها وجود ندارد.

نقد روشی: ناهمگونی ترجمه کتاب از نکات حائز اهمیت است که انتظار می‌رفت «اهتمام» آقای دکتر اصغر افتخاری شامل آن نیز می‌شود که متأسفانه حتی در ترجمه‌ی یک مقاله نیز (مانند همسایگان جهانی) دیده می‌شود و ترجمه‌ی آزاد در کنار برخی ترجمه‌های دقیق گاه حیرت‌انگیز است. این موضوع حتی در مورد کلمات کلیدی کتاب نیز صادق است. به عنوان مثال در نتیجه‌گیری کتاب "globalization" جهان‌گرایی ترجمه شده، در حالی که در سایر موارد جهانی شدن ترجمه شده است.

نکته‌ی دیگر آن که معلوم نیست چرا یا وجود گسترش بسیار ادبیات موضوع کتاب در سال‌های اخیر، زمان انتشار مقالات انتخاب شده حناکثر تاریخ ۱۹۹۸ را نشان می‌دهد. از آن جا که فرض بر انتخاب آگاهانه این مقالات از میان هزاران مقاله و گزارش موجود است، توضیح این امر به درک بهتر خواننده از موضوع، باری می‌رساند. (باید به خاطر داشته تاریخ انتشار سه مقاله‌ی دیگر درج نشده است) بدین ترتیب افزودن توضیحی درباره‌ی هر مقاله مناسب می‌نمود.

نقد شکلی: کتاب از فهرست تفصیلی مطالب محروم است و تنها به درج عناوین مقالات اکتفا شده است. افزون بر آن اگر خواننده خود به تهیه‌ی فهرستی از مطالب کتاب دست زنده آنگاه متوجه ناهمگونی تقسیم‌بندی داخلی کتاب نیز خواهد شد. (صص ۷۸-۷۴) همچنین در تقسیم‌بندی براساس حروف ابجد نیز گاه اشتباه صورت گرفته است (ص به جای ز در ص ۲۹۱) در مورد سه مقاله‌ی کتاب ماخذ ارائه نشده است. در اولین ماخذ ارائه شده، نام سایت اینترنتی به اشتباه www.egg.ch چاپ شده است. متن گزارش اول را علاوه بر سایت‌های دیگر می‌توان در www.rcgg.ufgrs.br ماخذ مقاله دوم به درستی داده شده و در ماخذ مقاله آخر (نتیجه‌گیری) همانطور که پیش از این اشاره شد نام مقاله اشتباه چاپ شده است. در برخی